

Správa o plnení opatrení vyplývajúcich z Koncepcie mestského rozvoja Slovenskej republiky do roku 2030

Vláda Slovenskej republiky uznesením č. 5 z 10. januára 2018 schválila *Koncepciu mestského rozvoja Slovenskej republiky do roku 2030* (ďalej len „konceptia“). Konceptia je rámcový celoštátny dokument, ktorý popisuje existujúci stav v oblasti rozvoja miest a má ambíciu vytvoriť podmienky pre partnerský prístup všetkých úrovní verejnej správy. Zároveň navrhuje opatrenia, ktoré by mali vytvoriť predpoklady pre systémové zmeny súčasného stavu.

S cieľom dosiahnuť pokrok v strednodobom časovom horizonte materiál predstavil súhrn oblastí, v ktorých sú identifikované a navrhované zmeny a zoznam prioritných úloh. Navrhované opatrenia smerujú k systémovo lepšiemu prístupu a vytvoreniu podmienok pre optimálny a cielenjší rozvoj mestských území na Slovensku.

Jednotlivé opatrenia, ktoré konceptia obsahuje sú zoradené do dvoch oblastí, a to:

1. posilnenie úlohy mestského rozvoja v kontexte regionálneho rozvoja, partnerstvo a spolupráca;
2. štrukturálne zmeny vo fungovaní miest.

1) Posilnenie úlohy rozvoja miest v kontexte regionálneho rozvoja, partnerstvo a spolupráca

V procesoch vývoja slovenských miest možno pozorovať javy, ktoré sú analogické s javmi, ktoré sa odohrali a stále prebiehajú v európskom a globálnom prostredí. Na základe všeobecných rozvojových javov a skúseností je možné očakávať zmeny v oblasti počtu a štruktúry obyvateľov, v štruktúre ekonomiky, v aplikácii nových technológií, v oblasti sociálnej, ako aj v oblasti životného prostredia.

Mestá a ich rozvoj sú neoddeliteľnou súčasťou komplexného prístupu k regionálnemu rozvoju. Rozvoj miest nie je možné abstrahovať od rozvoja prirodzeného regiónu. Mesto je zároveň súčasťou širších vzťahov v území, tvorí prirodzené centrum nielen ekonomického, ale aj sociálneho a kultúrneho života obyvateľov širšieho územia.

Pozornosť je treba zamerať na materiálne, inštitucionálne a sociálne štruktúry sídelného usporiadania Slovenskej republiky (ďalej len „SR“). Dôležité je rešpektovať existujúce legislatívne prostredie, v ktorom majú všetky obce bez ohľadu na veľkosť a bez ohľadu na to, či sú vidieckeho alebo mestského charakteru, rovnaké kompetencie. Je však potrebné hľadať spôsoby, ako ich úlohy objektívne diferencovať.

Konceptia mestského rozvoja SR má ambíciu zapojiť sa do prebiehajúcich procesov skvalitňovania riadenia štátu v rámci exekutívy SR, k budovaniu intervenčnej logiky strategického plánovania v ústredných orgánoch štátnej správy s previazaním na systém financovania, pričom by sa mala zohľadňovať vecná, priestorová a časová previazanosť odvetvových stratégií a koncepcií. Zároveň je dôležité posilňovať kooperáciu subjektov územnej samosprávy.

Vyhodnotenie navrhovaných opatrení:

Opatrenia s termínom plnenia do konca roka 2020, ktorých vyhodnotenie bolo súčasťou *Správy o plnení opatrení vyplývajúcich z Koncepcie mestského rozvoja Slovenskej republiky do roku 2030* predloženej na rokovanie vlády SR v septembri 2020:

- Pripraviť prehľad služieb poskytovaných na úrovni obcí so statusom mesta, okresných úradov a samosprávnych krajov s dôrazom na ich prepojenosť a spoluprácu. Súčasťou prehľadu bude osobitná časť venovaná hlavnému mestu Bratislava a mestu Košice s dôrazom na ich postavenie a vzťahy s mestskými časťami.
- Vytvoriť *Platformu pre rozvoj slovenských miest*, úlohou ktorej bude najmä odborná diskusia o princípoch a praktických aplikáciách integrovaného manažmentu rozvoja miest.
- Pilotne analyzovať prepojenosť vybraného okruhu miest a ich bezprostredného okolia (mestské funkčné územie) a z neho plynúce pozitívne externality pre subjekty a obyvateľov v danom území s možnosťou návrhu úpravy existujúcej štruktúry a z nej vyplývajúcich vzťahov v území.
- Integrovať v stratégii regionálneho rozvoja problematiku mestského rozvoja ako neoddeliteľnú súčasť politiky regionálneho a územného rozvoja vrátane definovania špecifických cieľov a nástrojov podpory rozvoja miest a mestských funkčných území.
- Vytvoriť prepojenie rôznych existujúcich platforiem, poskytujúcich informácie o prístupoch, podporných nástrojoch a príkladoch úspešnej praxe pre mestá.

Opatrenia s termínom plnenia „priebežne“:

- 1.1 „Aktívne participovať v procese zavádzania systému strategického plánovania a riadenia v štátnej správe a podporovať prepojenie týchto dokumentov so strategickými zámermi územnej samosprávy vrátane získania podpory pre mestský rozvoj v rámci pripravovaného Národného infraštruktúrneho plánu.“

Termín: priebežne

Spolupracujúce subjekty:

- Ministerstvo dopravy Slovenskej republiky (ďalej len „MD SR“)
- Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky (ďalej len „MIRRI SR“)
- Úrad vlády Slovenskej republiky (ďalej len „ÚV SR“),
- Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky
- + spolupráca strešných orgánov samospráv (Združenie miest a obcí Slovenska, Únia miest Slovenska, SK 8, K 8)

MD SR v čase prípravy koncepcie plne rešpektovalo metodiku odporúčanú v materiáli *Metodika a inštitucionálny rámec tvorby verejných stratégií* schválenom uznesením vlády SR 197 z 26. apríla 2017. Koncepcia bola tiež veľmi pozitívne hodnotená Úradom splnomocnenca vlády pre rozvoj občianskej spoločnosti, ktorý od septembra 2018 do mája 2019 hodnotil prípravu verejnej politiky s názvom *Koncepcia mestského rozvoja Slovenskej republiky do roku 2030* a vyjadril pochvalu a vďaka pracovníkom zapojených do jej tvorby participatívnou metódou.

Koncepcia bola prezentovaná na všetkých relevantných podujatiach a bola snaha prepájať ju s pripravovanými rozvojovými politikami na regionálne a miestnej úrovni.

Zákonom č. 201/2024 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony bola s účinnosťou od 1. septembra 2024 z MD SR na MIRRI SR delimitovaná agenda týkajúca sa tvorby, koordinácie a uskutočňovania politiky mestského rozvoja. Táto zmena umožní efektívnejšiu integráciu agendy mestského rozvoja do pripravovaných strategických dokumentov, napr. stratégie regionálneho rozvoja.

1.2 „Podporovať vytváranie a rozvoj územných štruktúr spolupráce miest a obcí v ich zázemí a vznik ich integrovaných strategických plánovacích dokumentov.“

Termín: priebežne

Gestor: ÚV SR

Spolupracujúce subjekty: MD SR

V čase prípravy a prijatia koncepcie bol ústredným orgánom štátnej správy pre oblasť regionálneho rozvoja ÚV SR. Následne bola zákonom č. 313/2018 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony pôsobnosť v tejto oblasti presunutá s účinnosťou od 1. januára 2019 pod Úrad podpredsedu vlády Slovenskej republiky pre investície a informatizáciu (ďalej len „ÚPVII“) a zákonom č. 134/2020 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony bola pôsobnosť v tejto oblasti presunutá s účinnosťou od 1. júla 2020 pod MIRRI SR ako právneho nástupcu ÚPVII. V súčasnosti je oblasť regionálneho rozvoja v gescii MIRRI SR.

Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja (ďalej len „PHRSR“) je strategický dokument, ktorý slúži na podporu a rozvoj územných celkov, ako sú mestá, obce, regióny alebo kraje s cieľom podporiť dlhodobý a udržateľný rozvoj v oblasti ekonomiky, spoločenského života, infraštruktúry a životného prostredia. PHRSR je vytváraný v spolupráci so zainteresovanými stranami (verejné inštitúcie, podnikatelia, občania) a slúži ako podklad pre využitie financií z verejných zdrojov, napríklad z fondov EÚ. Zákon č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja v znení neskorších predpisov umožňuje spoločné spracovanie PHRSR pre viacero obcí.

Proces spracovania PHRSR obce a vyššieho územného celku (ďalej len „VÚC“) nemôže byť jednorazovou izolovanou činnosťou, ktorú zabezpečí externá firma „na kľúč“, ale musí byť súčasťou cyklu Strategického riadenia obcí, skupiny obcí a VÚC: strategické plánovanie – programovanie – realizácia a jej riadenie (vrátane riadenia zdrojov a finančného manažmentu) – monitoring a hodnotenie – adaptácia stratégie alebo tvorba novej stratégie. Tento postup zabezpečuje dosiahnutie želaných výsledkov v neustále sa meniacom sa prostredí.

Proces tvorby PHRSR v systéme strategického riadenia integruje rozvojové programové dokumenty tak, aby predstavovala ústrednú časť strategického plánovania zastrešujúcu všetky ostatné plánovacie dokumenty obce, skupiny obcí, resp. VÚC. Integrované rozvojové plánovacie dokumenty sú pritom chápané ako dokumenty, ktoré prevádzujú, harmonizujú a zastrešujú viaceré oblasti rozvoja VÚC/skupiny obcí/obce, ktoré môžu byť predmetom aj samostatných odvetvových strategických dokumentov.

Dokumenty PHRSR musia vychádzať z detailného poznania problematiky rozvoja konkrétnej obce, skupiny obcí a VÚC, pričom pri ich tvorbe by sa mali získavať znalosti a skúsenosti občanov a ďalších aktérov rozvoja (výstupy participácie sociálno-ekonomických partnerov na sformovanie predstavy o želanom rozvoji), ďalej tiež dopĺňať o údaje z databáz, o zber údajov v teréne, o hodnotenie implementácie predchádzajúcich plánovacích dokumentov, a ako aj o domáce aj zahraničné príklady dobrej praxe.

Participácia sociálno-ekonomických partnerov na procese tvorby PHRSR je predpokladom širokej akceptácie stratégie a nástrojom dosiahnutia konsenzu a je podmienkou účasti sociálnoekonomických partnerov na jej implementácii. Cieľom procesu tvorby PHRSR nie je definovanie súboru investícií z verejných zdrojov a podmienok pre ich riadenie, ale definovanie stratégie obsahujúcej prepojený súbor formálnych a neformálnych nástrojov (riadiacich, organizačných, inštitucionálnych, finančných, investičných...), ktorých nositeľmi sú rôzni aktéri rozvoja využívajúci ich v smere dosiahnutia spoločne vytýčených cieľov.

1.3 „Zaradiť podporu udržateľného integrovaného rozvoja miest a ich funkčných území medzi národné priority pri rokovaní o príprave budúcej kohéznej politiky EÚ.“

Termín: priebežne až do schválenia Partnerskej dohody po roku 2020

Gestor: MIRRI SR

Spolupracujúce subjekty: ÚV SR, MD SR

Úloha bola splnená a takmer jedna pätina zdrojov z Programu Slovensko je vyčlenená na podporu strategických projektov implementovaných nástrojom integrovaných územných investícií (ďalej len „IÚI“), pričom výber projektov je v priamej rozhodovacej právomoci jednotlivých regiónov. Integrovaný prístup na riešenie identifikovaných potrieb rozvoja a potenciálu danej oblasti musí byť súčasťou Integrovanej územnej stratégie (ďalej len „IÚS“), ktorá okrem toho podľa Nariadenia (EÚ) o spoločných ustanoveniach (NSÚ) 2021/1060 musí obsahovať aj prepojenie na geografickú oblasť, na ktorú sa stratégia vzťahuje; analýzu potrieb rozvoja a potenciálu danej oblasti vrátane hospodárskych, sociálnych a environmentálnych prepojení a v neposlednom rade opis participatívneho procesu aktérov z územia na príprave a plnení stratégie. Integrované územné stratégie môžu obsahovať aj zoznam operácií, ktoré sa majú podporiť. Integrované územné stratégie sú spracovávané v súlade s Programom hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja príslušného územia.

Územie udržateľného mestského rozvoja (ďalej aj „UMR“) je chápané ako územie intenzívnych interakcií jadrového mesta/jadrových miest a obcí jeho/ich zázemia, v ktorom možnosť a efektívnosť využitia rozvojového potenciálu, riešenia problémov a výziev je podmienená medzi-komunálnou spoluprácou a implementáciou spoločnej stratégie. Cieľom udržateľného mestského rozvoja je riešenie spoločných výziev a problémov jadrových miest a ich zázemia, vrátane využitia rozvojového potenciálu územia. Jadrové mestá na území UMR sú identifikované na základe *Koncepcie územného rozvoja Slovenska* definujúcej ťažiská osídlenia 1. a 2. kategórie. Územia UMR, ako mestské funkčné regióny, museli splniť kritérium minimálneho počtu obyvateľov 40 000 na spojitom území.

V programovom období 2021 - 2027 sa na Slovensku implementuje 8 IÚS VÚC a 18 IÚS UMR.

2) Štrukturálne zmeny vo fungovaní miest

Pre udržateľný rozvoj miest, skúmanie súvisiacich procesov a včasnú identifikáciu problémov je nutné disponovať hodnovernými informáciami a štatistickými dátami. Ideálnou príležitosťou je využiť reformu v oblasti zberu štatistických údajov, ktorej predmetom je úprava a harmonizácia zberu štatistických údajov. Cieľom je optimalizácia procesov a zavedenie jednotného a centrálného metodického rámca a IT nástroja, zníženie administratívnej záťaže obyvateľov a ďalších respondentov.

Jedným zo závažných aspektov rozvoja miest na Slovensku je hrozba prejavov rastúcej sociálnej nerovnosti a s ňou súvisiaca priestorová segregácia a separácia vyplývajúca zo sociálneho statusu jednotlivých skupín obyvateľstva. Viaceré pozitívne príklady ukazujú, že jedným z prístupov zabezpečujúcim prevenciu sociálnej segregácie je podpora zdravého sociálneho mixu, prihliadanie na potreby rôznych účastníkov života v meste, uplatňovanie princípov univerzálneho navrhovania, urbánna regenerácia a zapájanie občianskej spoločnosti v mestských komunitách. V nadväznosti na takéto rozvojové projekty je vhodné sa zamyslieť aj nad dôležitou otázkou, ktorá sa týka nevyužívaných, opustených, resp. zanedbaných území v mestách. Tento stav v sebe skrýva dve riziká priamo súvisiace s rozvojom mestského územia. Jednak prichádza k rozpínaniu mesta do oblastí mimo zastavaného územia a na druhej strane zostávajú v centrách miest dlhodobo nevyužiteľné pozemky, veľakrát aj s environmentálnym rizikom. Potenciálnemu zhodnoteniu nevyužívaných a zanedbaných území a areálov najčastejšie bránia neprehľadné či neusporiadané právne vzťahy k nehnuteľnostiam a bremeno environmentálnych záťaží.

Opatrenia s termínom plnenia do konca roka 2020, ktorých vyhodnotenie bolo súčasťou *Správy o plnení opatrení vyplývajúcich z Koncepcie mestského rozvoja SR do roku 2030* predloženej na rokovanie vlády SR v septembri 2020:

- Zhodnotiť dostupnosť existujúcich dát potrebných na korektné výstupy o rozvoji miest a v prípade potreby zabezpečiť rozšírenie, resp. úpravu cielene zbieraných dát v Národnom štatistickom systéme alebo mimo neho.
- Analyzovať možnosť zavedenia pilotného podporného nástroja na podporu mestského rozvoja a analyzovať možnosti rozšírenia podpory zo Štátneho fondu rozvoja bývania o projekty návratného financovania v oblasti mestského rozvoja.
- Analyzovať prekážky v zhodnocovaní nevyužívaných a zanedbaných území v intraviláne miest a navrhnúť podporné opatrenia.

Opatrenia s termínom plnenia „priebežne“:

- 2.1 „Cielene podporovať zlepšenie dostupnosti miest prostredníctvom zvyšovania preferencie verejnej osobnej dopravy (koľajovej, motorovej), ako aj prostredníctvom podpory nemotorovej dopravy, napr. budovaním cyklotrás a ďalšej cyklistickej infraštruktúry.“

Termín: priebežne

Gestor: MD SR

Spolupracujúce subjekty: Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR

V roku 2023 bol prijatý zákon č. 332/2023 Z. z. o verejnej osobnej doprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý predstavuje významný krok v reforme verejnej dopravy na Slovensku. Jeho cieľom je zefektívniť, zjednodušiť a zatriktívniť verejnú osobnú dopravu ako udržateľnú alternatívu k individuálnej automobilovej doprave. Medzi hlavné opatrenia patrí:

- zlepšenie koordinácie dopravy - zákon podporuje lepšiu spoluprácu medzi rôznymi druhmi dopravy a medzi organizátormi, dopravcami a štátnymi orgánmi,
- zjednotenie tarifných a prepravných podmienok - vrátane elektronických systémov platieb a vybavenia cestujúcich, ktoré uľahčia cestovanie,
- vznik Národnej dopravnej autority - nový koordinátor verejnej dopravy na celoštátnej úrovni,
- integrovaný cestovný lístok pre celé Slovensko - od roku 2026 bude možné cestovať rôznymi dopravnými prostriedkami na jeden lístok,
- flexibilnejšie možnosti objednávanía dopravy - umožňuje využívať aj vozidlá s kapacitou do 9 osôb vo verejnom záujme,
- povinnosť vypracovať Národný plán dopravnej obslužnosti - strategický dokument pre transparentné a udržateľné plánovanie dopravných služieb a
- legislatívna podpora integrovaných dopravných systémov - posilňuje regionálne dopravné siete a ich prepojenie.

Cieľom zákona je zvýšiť komfort, spoľahlivosť a dostupnosť verejnej dopravy, čím sa podporí ekologický spôsob cestovania.

Vyhláška Ministerstva dopravy Slovenskej republiky č. 269/2024 Z. z., ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona o verejnej osobnej doprave je účinná od 1. novembra 2024 a jej cieľom je spresniť a doplniť legislatívny rámec reformy verejnej dopravy na Slovensku. Hlavné opatrenia vyhlášky sú:

- zavedenie pravidelných intervalov odchodov spojov - taktová doprava zvyšuje prehľadnosť a komfort pre cestujúcich,
- jednotné označovanie dopravných prostriedkov a zastávok - zlepšuje orientáciu a znižuje zmätok pri cestovaní,
- definovanie štandardov kvality a bezpečnosti, vrátane prístupnosti pre osoby so zdravotným postihnutím a zníženou pohyblivosťou,
- zjednotenie tarifných skupín a spôsobu dokladovania - príprava na národný integrovaný cestovný lístok,
- zlepšenie poskytovania dopravných informácií - vrátane statických a dynamických dát o spojeniach, meškaniach a výlukách,
- podpora plánovania dopravnej obslužnosti - stanovenie štandardov ako prestupný čas, frekvencia spojov, denná doba premávky,
- zjednotenie technických štandardov vybavovacích systémov - pre elektronické lístky, kontrolné zariadenia a interoperabilitu a
- zvýšenie spoľahlivosti dopravných služieb - stanovenie maximálnych odchýlok od cestovného poriadku a počtu nevypravených spojov.

Vyhláška prispieva k zjednoteniu pravidiel, zvýšeniu kvality služieb a príprave na zavedenie národného integrovaného cestovného lístka. Jej implementácia má potenciál výrazne zvýšiť atraktivitu verejnej dopravy a podporiť udržateľnú mobilitu na Slovensku.

Schválený bol nový grafikon železničnej dopravy, ktorý je ďalším krokom k tomu, aby sa železničná doprava stala atraktívnejšou, dostupnejšou a pohodlnejšou. Hlavné výhody:

- pravidelné a častejšie spojenia - vlaky medzi Bratislavou a Košicami premávajú každú hodinu, čo výrazne zvyšuje komfort cestovania,
- viac regionálnych spojov - pribudne viac ako 70 nových vlakov denne, najmä na trasách: Galanta – Trnava, Senica – Kúty, Zvolen – Banská Bystrica, Košice – Prešov – Lipany, Košice – Poprad,
- medzinárodné spojenie Púchov – Horní Lideč - posilňuje cezhraničnú mobilitu a prepojenie regiónov,
- nové spojenie Nitry s Bratislavou - vlaky REX budú premávať každé dve hodiny počas celého dňa v oboch smeroch a
- viac ako 1 800 vlakov denne - ZSSK výrazne rozširuje ponuku spojov, čím sa zvyšuje dostupnosť verejnej dopravy.

Jedným z hlavných cieľov MD SR je aj rozvíjať oblasť cyklistickej dopravy. V snahe o naplnenie uvedeného cieľa sa MD SR v rámci komponentu 3 - Udržateľná doprava Plánu obnovy a odolnosti (POO) stalo realizátorom investície, zameranej na výstavbu cyklistickej infraštruktúry vo vyčlenených územných oblastiach.

Oprávnenými žiadateľmi o poskytnutie prostriedkov z Plánu obnovy a odolnosti boli samosprávne kraje, mestá, mestské časti a obce v oprávnenom území, ich rozpočtové alebo príspevkové organizácie, združenia miest, mestských častí a obcí nad 20 tisíc obyvateľov a k nim prislúchajúce príslušné obce do okruhu cca 5 km, ako aj Železnice Slovenskej republiky.

- Plán obnovy a odolnosti (2022) – Výzva č.1
Program financovania: Výzva k Plánu obnovy a odolnosti
Dátum vyhlásenia: 29.04.2022
Alokácia: 30,4 mil. eur bez DPH
Aktuálny stav: vyhodnotené
Schválené projekty: 24 Finančný objem schválených projektov: 31 564 181,- eur bez DPH
- Plán obnovy a odolnosti (2023) – Výzva č.2
Program financovania: Výzva k Plánu obnovy a odolnosti
Dátum vyhlásenia: 31.08.2023
Alokácia: navýšené na 50 mil. eur bez DPH
Aktuálny stav: vyhodnotené Schválené projekty: 51 Finančný objem schválených projektov: 43 443 383,- eur bez DPH
- Plán obnovy a odolnosti (2025) – Výzva č.3
Program financovania: Výzva k Plánu obnovy a odolnosti
Dátum vyhlásenia: 27.02.2025

Alokácia: 12 mil. eur bez DPH

Aktuálny stav: vyhodnotené

Schválené projekty: 22 Finančný objem schválených projektov: 11 829 198,- eur bez DPH

2.2 „Podporovať prístup miest smerom k adaptácii na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy a podporovať zabezpečenie systémového začlenenia adaptačných opatrení do územnoplánovacej dokumentácie.“

Termín: priebežne

Gestor: Ministerstvo životného prostredia SR (ďalej len „MŽP SR“)

Spolupráca: Ministerstvo zdravotníctva SR (ďalej len „MZ SR“)

V roku 2018 bola uznesením vlády SR č. 478 zo 17. októbra 2018 schválená aktualizovaná *Stratégia adaptácie Slovenskej republiky na zmenu klímy* (ďalej len „NAS“). Hlavným cieľom aktualizovanej stratégie NAS je zvýšenie odolnosti a zlepšenie pripravenosti SR čeliť nepriaznivým dôsledkom zmeny klímy a ustanovenie inštitucionálneho rámca a koordinačného mechanizmu na zabezpečenie účinnej implementácie adaptačných opatrení na všetkých úrovniach a vo všetkých oblastiach. V roku 2021 bol následne schválený *Akčný plán pre implementáciu Stratégie adaptácie Slovenskej republiky na zmenu klímy* (ďalej len „NAP“). Obdobie platnosti dokumentu je na roky 2021 – 2027. Jedným z cieľov NAP je zlepšiť legislatívne, inštitucionálne a finančné prostredie pre samosprávy pri adaptácii na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy. Na dosiahnutie tohto cieľa je potrebné:

- vytvoriť legislatívne podmienky na podporu adaptácie;
- poskytnúť metodickú a konzultačnú pomoc samosprávam;
- zabezpečiť financie na adaptačné opatrenia.

Základný obraz o klimaticko-adaptačnom napredovaní, ktoré nastalo po schválení NAS poskytla *Informácia o dosiahnutom pokroku pri realizácii adaptačných opatrení v Slovenskej republike* schválená uznesením vlády SR č. 110 z 15. marca 2023. Pre naplnenie cieľov NAP v oblasti sídelného prostredia je implementovaných 6 špecifických opatrení a 18 nadväzujúcich úloh. Dňa 26.06.2024 bola na 40. rokovaní vlády SR vzatá na vedomie *Informácia o dosiahnutom pokroku pri plnení krátkodobých cieľov Akčného plánu pre implementáciu Stratégie adaptácie SR na zmenu klímy*.

Na základe plnenia úlohy B.3. uznesenia vlády SR č. 478 zo 17. októbra 2018 bude na rokovaní vlády SR do konca roka 2025 predložená nová *Stratégia adaptácie Slovenskej republiky na zmenu klímy do roku 2040 s výhľadom do roku 2050* (ďalej len „NAS 2025“). Európska komisia na žiadosť MŽP SR v roku 2023 schválila projekt financovaný z Nástroja technickej pomoci (Technical Support Instrument – TSI) pre prípravu novej NAS 2025. Aktivity projektu sa sústreďia predovšetkým na:

- Posúdenie politík adaptácie na zmenu klímy a súčasného rámca riadenia, ktoré bude podporené poznatkami z rozhovorov so zainteresovanými stranami.
- Analyzovanie klimatických rizík a zraniteľnosti, vrátane prezentácie týchto zistení počas seminára so zainteresovanými stranami.

- Vypracovanie návrhu novej adaptačnej stratégie, vízií a odporúčaní pre akčný plán a implementačný mechanizmus.
- Sériu osvetových aktivít zameraných na kľúčové zainteresované strany a širokú verejnosť, vrátane prezenčných podujatí v každom regióne Slovenska.
- Návrh a pilotnú realizáciu vzdelávacieho programu v oblasti adaptácie, čo zahŕňa odporúčania pre postgraduálny vzdelávací program, školenia pre zainteresované strany, ako aj komunikačné aktivity na informovanie občanov.

Slovenský hydrometeorologický ústav v rámci samostatného projektu vypracoval scenáre zmeny klímy pre celé územie SR s časovým horizontom rokov 2021 – 2050 a 2071 – 2100. Synergický efekt kompatibility výsledkov z oboch projektov má výrazne prispieť k tvorbe kvalitnej novej NAS 2025. Jej hlavným cieľom bude zadefinovať adaptačné politiky spôsobom nadväzujúcim na doterajšie úsilie a reflektovať na najnovšie vedecké poznatky, klimatické scenáre a vývoj klimatickej politiky na medzinárodnej a európskej úrovni.

V rámci projektu *Metodiky pre hodnotenie investičných rizík spojených s nepriaznivými dôsledkami zmeny klímy* (ďalej len „metodiky“), financovaného z Operačného programu Kvalita životného prostredia, Slovenská agentúra pre životné prostredie (ďalej len „SAŽP“) vypracovala 10 metodických usmernení. Jedným z nich je aj *Metodické usmernenie na vypracovanie stratégie/akčného plánu adaptácie na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy s osobitným zameraním na lokálnu a regionálnu úroveň*. Ďalšie *Metodické usmernenie pre podporu zavádzania riešení zelenej infraštruktúry: analýza bariér, podpora implementácie dobrej praxe a odporúčania pre verejné politiky* je zamerané najmä na sídelné prostredie a pomáha pokračovať v snahách o zlepšenie krajinskej diverzity, zlepšenie systému NATURA 2000 a podporu riešení zelenej infraštruktúry. *Metodika hodnotenia a zohľadnenia rizík spojených s nepriaznivými dôsledkami zmeny klímy pri spracovávaní územnoplánovacej dokumentácie na regionálnej a lokálnej úrovni* ponúka prehľad o plánovacích procesoch a nástrojoch majúcich potenciál uľahčiť adaptáciu území na zmenu klímy na regionálnej a lokálnej úrovni. Metodická príručka je spracovaná v nadväznosti na zákon č. 200/2022 Z. z. o územnom plánovaní v znení neskorších predpisov a vyhlášku Úradu pre územné plánovanie a výstavbu Slovenskej republiky č. 392/2023 Z. z. o obsahu a spôsobe spracovania územnoplánovacej dokumentácie a o územnoplánovacích podkladoch a všeobecných požiadavkách na priestorové usporiadanie územia a funkčné využívanie územia.

Národná adaptačná politika je postupne premietnutá na nižších úrovniach riadenia. V tomto procese zohráva koordinačnú úlohu Združenie miest a obcí Slovenska, Únia miest Slovenska a samosprávne kraje, ktorých zástupcovia sú členmi *Pracovnej skupiny pre adaptáciu*. Títo aktéri sprostredkujú relevantné informácie z národnej úrovne na regionálnu a miestnu úroveň.

Dôsledky zmeny klímy sú prevažne lokálne a ohrozujú konkrétne oblasti, ovplyvňujúce život ľudí v mestách a obciach. Samosprávy môžu uplatniť rôzne nástroje na adaptáciu na tieto zmeny, vrátane plánovania a financovania. Kľúčové je zahrnúť adaptačné opatrenia do strategických dokumentov, čo zabezpečuje systematický prístup a prioritizáciu. Niektoré samosprávy už vypracovali stratégie a akčné plány, ktoré sú dostupné na webstránke SAŽP.

V roku 2024 začala SAŽP v spolupráci s MŽP SR prevádzkovať webovú platformu <https://www.klima-adapt.sk/>. Vytvorenie platformy vychádzalo z potreby zabezpečiť

informovanosť verejnosti o očakávaných negatívnych dôsledkoch zmeny klímy a o možnostiach adaptačných opatrení na zmiernenie týchto dôsledkov. Cieľom tejto platformy je sprístupňovať informácie k problematike adaptácie na zmenu klímy pre laickú i odbornú verejnosť so zameraním na národnú, ale aj regionálnu a lokálnu úroveň, s potenciálom do budúcnosti rozširovať svoj obsah.

Jedným z nástrojov pre efektívnejšiu koordináciu aktivít samospráv v oblasti adaptácie sú aj tzv. výskumno-inovačné misie EÚ, ktoré sú súčasťou rámcového programu Horizont Európa (2021 – 2027). *Misia Adaptácia na zmenu klímy* – jej cieľom je podporiť aspoň 150 európskych regiónov a komunít, aby sa do roku 2030 stali odolnými voči zmene klímy. V súčasnosti sa k Charte Misie pripojilo viac ako 300 signatárov, medzi nimi za SR aj štyri samosprávne kraje: Banskobystrický, Košický, Trnavský a Žilinský a mesto Lučenec. Medzi Priateľov Misie patrí Envirocentrum Banská Štiavnica. Misia pomôže týmto regiónom a miestnym orgánom lepšie pochopiť, pripraviť sa a riadiť klimatické riziká, ako aj vyvinúť inovatívne riešenia na budovanie odolnosti. Doterajšie projekty so slovenskou účasťou: CLIMAAX, LAND4CLIMATE, NATURE-DEMO.

2.3 „Podporovať ochranu biodiverzity v mestách a obciach (ochranou a tvorbou zelenej infraštruktúry, prepojením aktivít pre ochranu biodiverzity a zdravia ľudí a podobne).“

Termín: priebežne

Gestor: MŽP SR

Spolupráca: MZ SR

Dohovor o biodiverzite (ďalej len „dohovor“) vstúpil do platnosti v roku 1993 a jeho hlavným cieľom je ochrana biologickej rôznorodosti na všetkých úrovniach od genetickej, cez druhovú po ekosystémovú; trvalo udržateľné využívanie jej zložiek; spravodlivé a rovnocenné spoločné využívanie prínosov vyplývajúcich z používania genetických zdrojov.

Základnými dokumentmi pre implementáciu dohovoru v SR je *Národná stratégia ochrany biodiverzity na Slovensku* (1997), *Aktualizovaná národná stratégia ochrany biodiverzity do roku 2020* (2014) a *Akčný plán pre implementáciu opatrení vyplývajúcich z Aktualizovanej národnej stratégie ochrany biodiverzity do roku 2020* (2014). V súčasnosti sa pripravuje *Národná stratégia ochrany biodiverzity do roku 2030 a jej akčný plán*. Dopĺňa a nadväzuje na vyhodnotenie predchádzajúcich stratégií a akčných plánov (najmä vyhodnotenie plnenia úloh Akčného plánu pre implementáciu opatrení vyplývajúcich z Aktualizovanej národnej stratégie ochrany biodiverzity do roku 2020 schváleného v roku 2021) a je ich aktualizáciou.

Jej cieľom je vytvoriť politický rámec pre zastavenie trendu straty biodiverzity a urýchliť prechod SR ako členskej krajiny EÚ na ekonomiku, ktorá dokáže účinnejšie využívať prírodné zdroje v zmysle globálneho biodiverzitého rámca Kunming-Montreal, ako aj Stratégie EÚ v oblasti biodiverzity do roku 2030. Súčasne reflektuje koncepcie, stratégie, plány a programy schválené a platné v SR, ktoré majú akýkoľvek vzťah k ochrane a využívaniu prírody, biodiverzity a krajiny.

Ochrana prírody a biodiverzity, ekosystémov a ich služieb je kľúčovou podstatou pre ekonomický rozvoj, blahobyt a zdravie ľudstva, ako aj celej planéty. Jedine pochopením holistickej a komplexnej ochrany prírody a biodiverzity, ktorú aj samotný dohovor zahŕňa, je

možné dosiahnuť aj ciele Agendy 2030 a trvalo udržateľných cieľov (tzv. SDGs – Sustainable Development Goals) napr.:

- implementáciou agendy Jedno zdravie (One Health);
- implementáciou Stratégie environmentálnej politiky SR – zelená transformácia a dekarbonizácia priemyslu, ochrana prírody a biodiverzity, podpora obehového hospodárstva a zmiernenie dôsledkov zmeny klímy a adaptácia na zmenu klímy;
- podporou udržateľného poľnohospodárstva a lesného hospodárstva, zvyšovaním potravinovej sebestačnosti a bezpečnosti, zdravými potravinami a ich bezpečnosťou, riadením rizika v poľnohospodárstve a odolnými potravinovými systémami, adaptáciou poľnohospodárstva na zmenu klímy, stratu biodiverzity a ochranu vôd.

Medzi základné dokumenty na Slovensku, ktoré podporujú environmentálnu politiku miest a obcí, vrátane ochrany biodiverzity, zavádzanie a ochranu zelenej a modrej infraštruktúry, patrí *Zelenšie Slovensko – Stratégia Environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030* (Envirostratégia 2030), ktorá bola schválená v roku 2019 uznesením vlády SR č. 87 z 27. februára 2019. Podľa Envirostratégie 2030 by sa mal podiel zelene v mestách, vážený počtom obyvateľov, v celoslovenskom priemere zvyšovať aspoň na 40 % a všetci obyvatelia krajských miest by mali mať prístup k zeleni do 10 minút. Pri starostlivosti o mestskú zeleň a zelenú/modrú infraštruktúru je potrebné zohľadňovať nielen finančné a estetické hľadisko, ale aj pozitívny zdravotný efekt, maximalizáciu vplyvov na reguláciu miestnej mikroklímy, efektívnosť zachytávania dažďovej vody, udržateľnosť ďalšej starostlivosti, požiadavky ochrany prírody a biodiverzity (napr. hmyzích opel'ovačov, ale aj netopierov a vtáctva a aj prípadné prispôsobenie relevantnej infraštruktúry ich daným potrebám, napr. pri zatepl'ovaní alebo obnovovaní domov), ako aj rekreačné potreby občanov.

SAŽP realizuje súťaž *Enviromesto*. Súťaž *Enviromesto* sa koná od roku 2017 a následne každé dva roky a je vyhlasovaná na podporu mestskej samosprávy, zvýšenie povedomia verejnosti a posilnenie zapojenia miestnych obyvateľov, podnikateľov, združení a organizácií do tvorby a ochrany životného prostredia. Prínosom súťaže je vytvorenie platformy dobrých príkladov a inšpiratívnych riešení širokospektrálnych environmentálnych problémov a prejavov zmeny klímy, ktoré sú výrazne citeľné v mestách.

Súťaž *Dedina roka* je súčasťou Programu obnovy dediny. Pravidelným organizovaním národného kola od roku 2001 (národné ocenenie sa organizuje dvojročne) sa monitoruje realizácia environmentálnych opatrení udržateľného rozvoja, vyplývajúcich najmä z medzinárodných záväzkov a úspešnosť realizácie Programu obnovy dediny. Súťaž je motiváciou pre obce propagovať svoje úspechy navonok a získavať si priestor pre podnikateľské a iné aktivity. Zapojením sa do Súťaže o Európsku cenu obnovy dediny posúva SR vnímanie obnovy dediny a rozvoja vidieka na európsku úroveň.

Dôležitou činnosťou SAŽP, ktorá sa spája so zdravím, je mapovanie degradovaných ekosystémov v mestách. Ide o mapovanie brownfieldov, čiže území, ktoré stratili svoju pôvodnú funkciu, sú opustené a zanedbané. Znalosti o zastúpení zelene v mestských sídlach patria medzi kľúčové pri tvorbe strategických dokumentov, akčných plánov v oblasti adaptácie na zmenu klímy, ako aj pri plnení cieľov stratégií EÚ. Jednou z úloh SAŽP je monitoring a podpora zvyšovania zelenej a modrej infraštruktúry, v rámci ktorej budú graficky spracované výsledky analýzy zhodnotenia krytu korún stromov v mestskom prostredí.

Okrem vyššie spomenutých 10 metodík, vypracovala SAŽP v spolupráci s Úradom verejného zdravotníctva Slovenskej republiky metodickú príručku na zber dát a analýzu environmentálneho zdravia obyvateľstva na úrovni miest SR pod názvom *ZELENÉ MESTÁ – ZDRAVÉ MESTÁ*.

Ďalšou významnou aktivitou SAŽP je vypracovanie dokumentov regionálneho (RÚSES) a miestneho územného systému ekologickej stability (MÚSES), ktorých súčasťou je návrh navzájom prepojených ekosystémov, ich zložiek a prvkov, ktorý zabezpečuje rozmanitosť podmienok a foriem života v krajine a po schválení a zapracovaní do územnoplánovacej dokumentácie sa stanú záväzným ekologickým regulatívom pre plánovacie procesy v krajine.